

עין איה ברכות פרק שביעי אות לד

וכ"כ למה לפי שהנשים דברניות הן, ושמואל אמר כדי להסתכל ביופיו של שאול, דכתיב משכמו ומעלה גבוה מכל העם, וריו"ח אמר לפי שאין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. שלש סבות הן, סבה טבעית, סבה רצונית, והכלל של כולן הסבה ההשגחית, שהיא מחוללת מצד יד ד' יתברך אשר הועיד לכל דבר וענין תעודתו, באשר אין לך דבר שאין לו שעה. ע"כ למדנו שגם בהיותינו יודעים את הסבה ההשגחית אנו צריכים מ"מ לחקור, אחר הסבה הטבעית ע"פ הרוב, וגם על הסבה הרצונית, שמכל אלה תשתלם ידיעתנו בדרכי ההשגחה העליונה שהוא עמוד של דעת האלקים. ע"כ בתור סבה טבעית אמר שהנשים דברניות הן, והסבה הרצונית היא להסתכל ביופיו של שאול, והכלל העולה על כולם הסבה ההשגחית שהיתה בזה הוא מפני שאין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא. אמנם שלשה אלה הענינים אפשריים הם להיות הערות נחוצות להעיר רוח מי שהי' צריך להיות מתחיל במלוכה הישראלית. כי הנה ישנן השלמות נמוכות, שהם אפשריים להיות חסרות דוקא בבעל נפש גבוהה. ובאשר ע"פ רוב הם ראויים להיות יסודות להנהגה המעשית, ובאשר היסוד העקרי הוא עכ"פ גדולת הנפש ע"כ צריך להיות הערות מיוחדות בשמירה על כל הדברים שאפשר להם להיות קטנים בעיני מורם מעם מצד תשוקתו לכללים גדולים ונעלים. האחת היא, כאשר ישנם דברים כלליים ודברים פרטיים שמתחלקים לפרטים ולפרטי פרטים בין בהשגת השכל בין בהנהגה. והנה האיש אשר אין נפשו מוכנת לגדולות הוא אין לו עסק כ"כ עם הענינים הכלליים ע"כ נמצאת בנפשו הכנה טובה לשמירת הפרטים, להשגתם והעמדתם. אמנם בעל נפש הגדולה שמשוטט ברומו של עולם להשקיף על גוי ועל אדם יחד, תקצר דעתו לפעמים בעסקים הפרטיים. אמנם כל יתרונו של מלך חכם המכין בחסד כסאו, להיות יכול להרחיב דעתו, מעל עילוי הדברים הנשגבים הכללים על כל פרטי הפרטים, יחוס על דל ואביון ונפשות אביונים יושיע. והנה אמרו חז"ל שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה יותר מבאיש. וכבר יש מי שהרגיש בזה, שהוא עצמו נבנה ע"פ היסוד של יתרון השיחה שנטלו נשים, שאמנם הדבר נובע מקטנות מעלתם לגבי ערך שכל הגברים הכלליים. אמנם השיחה מתרחבת ע"י ההרגשה המוכנה בנפש להרגיש כל פרט וכל חלק במציאות ובחיים, שלא יתעלם בתוך הכללים הגדולים. ועל בינה יתירה זו של החיפוש הפרטי, הוכנה האשה, שהמה ג"כ משמשניות כדחז"ל. אמנם יפה הזדמן דבר זה אצל בחיר ד' בשעות שהי' מוכן לעלות על כסא המלוכה, להורות על מדת הבינה היתירה הזאת שראוי לו שישתדל לקנותה נוסף על שלימות מעלתו, שבאמת סייג לחכמה שתיקה, כי אין התועלת בהרבות הדברים, רק בתכונה שמביאה לריבוי הדברים שהיא הסקירה הפרטית על כל פרט קטן. ועוד נוסף דבר נחוץ למי שמנהיג עם שלם בהדרת המלוכה, שישכיל שאף ששלימות המעלות האמיתיות אינם בנויות לפי ערך ההוד והזיו החיצוני, מ"מ כשנערוך את הצורך להנהגה השלימה של עם כולו, זה הוא אחד הטכסיסים המיוחדים היופי החיצוני של סדר המלכות. וכן אמר הכתוב "מלך ביפיו תחזינה עיניך" וכבר הרבו חז"ל לדקדק בזה. ע"כ בהיות איש המעלה בשבאמת רבו שלמיותיו הפנימיות למעלה ראש, ומשכמו ולמעלה גבה מכל העם גם בתכונות נפשו וצדקתו, אשר אפשר שלא שם מעולם לב על ברכת ד' של היופי שניתן לו, כאן נרמז לו כי גם כשרון זה לא על מגן ניתן, לשכלל שלימות האומה בכללה, יש לכל צד כשרון, חפץ וענין. ע"כ משפט היופי גם הוא יהי' לקו לפי ערכו, לתת לו את החסר והדרוש לו. וכמו שקיים באמת, כעדות הכתוב "בנות ישראל אל שאול בכינה, המלבישכן שני עם עדנים המעלה עדי זהב על לבושכן". וכדדרשו מזה חז"ל ג"כ על רי"ש, במשנה דנדרים. וזהו שנרמז לו בהסכלות ביופיו, שהגביל את שעת המלכה להורות על ענין היופי וערכו, עם היותו בלתי נערך אל השלימות האמיתי הפנימי, אמנם הוא משלים ומכתיר את התכונות היקרות, ביחוד במה שנוגע לכלל האומה וסדריה. הצד השלישי שראוי להתבונן עליו הרבה בחק המלוכה, וגם למכשול בזה אין עלול בחק השלמים ויראי ד' כ"א בעל נפש גבוהה, הוא יסוד ההגבלות הנמצאות בהכרח בכל דבר חק ומשפט. כשיעורי חכמים, שכך הם בארבעים סאה הוא טובל בארבעים סאה חסר קורטוב א"י לטבול, ואלה ההגבלות הם מעמידים את יסוד ההנהגה כולה. ומי שמשים עיונו אל התכלית הכללית בכל דבר וענין, לפעמים לא יוכל כ"כ להיות חרד על העברת ההגבלה כחוט השערה. אבל באמת צריך להשכיל כי ההגבלות בהיותם מעמידי כל המוסר ע"כ ההשגחה האלהית גדולה עליהם, ויותר ממה שיוכל האדם להבחין מהקלקלה היוצאת מחסרון הגבלה יש בו באמת. ע"כ הי' גם כאן בהתחלת מלכותו העיכוב המועט להשלים ההגבלה המכוונת מצד ההשגחה האלהית מפני שאין מלכות נוגעת בחברתה כמלא נימא. וכשעמד ע"י הכה בהכרח שורש עמוק בלבבו על יקרת ערך ההגבלות, שרק בהם יכון כסא ותסודר הנהגה. וכבר נכשל במיעוט השיעבוד אל ההגבלה של שמואל משבעת הימים שצוהו שלא יעלה העולה עד בואו, ולעומת זה דוד הצליח בשמירת ההגבלה של מול בכאים. וזאת היא ג"כ מדת הענוה הנכונה, שראוי לאדם השלם להכיר כמה דלה היא ערך סקירתו המוקפת בגדרים צרים של ההוה והמקום הקטן לעומת מרחב המציאות שענין ד' המה משוטטות בו בכללו. והתאמת

הכללים אל הפרטים המה יסודי ההגבלות, ובזה נכלל ג"כ כלל הזמן אל ההוה שהוא הנצח הנמשך, שביחוד כסא המלכות ראוי להיות נכון תמיד על יסודות מחוזקים, "על כסא דוד ועל ממלכתו להכין אותה ולסעדה באמת ובצדקה מעתה ועד עולם".

עין איה ברכות פרק ט אות כט

אר"ש בר נחמני אמר רבי יונתן בצלאל על שם חכמתו נקרא, בשעה שא"ל הקב"ה למשה לך אמור לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה ואמר להפך עשה ארון כלים ומשכן, א"ל משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית אח"כ מכנים לתוכו כלים כו' כלים שאני עושה להיכן אכניסם שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים, א"ל שמא בצל אל היית וידעת. הרגש הטבעי של הנפש המצטיינת במלאכת המחשבת של הציור, עיקר כשרונו הוא שיהיה ציורו חזק מאד וטבעי. רגשו הפנימי שהוא הכשרון המיוחד לחכמה הזאת של מלאכת הציור, לא תתנהו בשום אופן לצייר איזה דבר שלא כמנהגו וארחו הראוי לו ע"פ תכונתו. כחכם הזימרה האמיתי אשר בשמעו קול של נגינה שאינו ע"פ חוקי ההרמוניא הטבעיים החקוקים בנפש, לא תוכל נפשו לשאתה ויכיר שכאן יש חסרון סדר, שנפשו הטבעית כבר מרגשת את הראוי ואת שאינו ראוי לפי מצב הנפש הטבעית בסדרי ההרמוניא. גם הצייר האמיתי רושם של הרגשו חזק מאד לצייר כל דבר ע"פ טבעו המיוחד לו, ואותו הצביון שיש במציאות מוכרח הוא שיצא מתחת יד ציורו, והשינוי שבין המציאות אל הציור לא תוכל נפשו העדינה לקבל במנוחה. והנה הרגש הזה של הציור כשהוא נשלם לכל פרטיו הוא חכמה רבה וצריך לזה כשרון טבעי בנפש, ומכש"כ במעלה העליונה של חכמתו של בצלאל בציורו שנחה עליו רוח אלהים, שודאי כל התנאים של בעל הכשרון היותר נעלה בחכמת הציור לא חסרו לו. והנה ודאי יש הבדל בין הסדר המצטייר אצל המשיג החכם מצד חוקי החכמה, לסדר המצטייר אצל המצייר מצד כשרון של חכמת הציור והרגשו העמוק. שאצל החכם המשיג בחכמתו, יפול הסדר בכל דבר כפי הראוי מצד החכמה והמוסר, ואצל המצייר הטבעי האמיתי יפול הציור אצלו כפי מה שהוא בעולם המציאות, וכל חכמתו הוא, היא במה שהוא שוה בהתפעלות ציוריו אל המציאות בפועל. והנה לגבי אדון כל המעשים ית' אין הבדל כלל בין סדר של חכמה לסדר של ציור, כי החכמה העליונה מגביהה לשבת ומשפלת לראות, וכח הציור עצמו ושוינו עם המציאות הלא הוא חק מחקי המציאות, שיצאם יוצר כל בחכמה ובצדק נשגב. אמנם המשיגים יתחלפו באיכות קבולם, מי שנפשו מיוחדת ביותר אל החכמה והצדק הנשגב, תתקרב הרגשתו לסדר המפיק מוסר ורוח צדקה, ומי שכשרון הציור חזק בו יתקרב יותר בציוריו אל המציאות וההוה. ע"כ כשא"ל הקב"ה למשה עשה לי משכן ארון וכלים, ולא פורש אם סדרם צריך להיות כך כמאמרם או אין הסדר מעכב וטעם אחר יש בהקדמה. הנה לפי משפט המוסר כל המקודש מחבירו הוא קודם לחבירו. ע"כ המשכן שהיה רק הסבה והמקום להכיל בתוכו הארון, והכלים שבהם תעשה עצם העבודה, נוטה ע"כ ציור השכלי להקדים בלימודו הארון וכלים למשכן, ולתלות הקדמת המשכן רק באשר ראוי לבאר תחלה את משפט הכלל ואח"כ את פרטיו. ע"כ התבאר תחילה לו במראה הנבואה המקום הכללי המשכן ואח"כ הדברים הפרטיים שבו. אבל בענין המלאכה, המקודש מחבירו חק שכלי של צדק ויושר הוא שיהיה קודם מחבירו. בצלאל אמנם בתור צייר הקרוב מאד אל הטבע והמציאות, לא היה יכול לצייר סדר שאינו כמנהגו של עולם. ובאשר מנהגו של עולם זה הוא מקור הברכה להנפש המציירת שתדע לצייר את החיים כמו שהם. למשל המנורה, פרחיה כפרחים ממש טבעיים כפי מנהגו של עולם, הגביעים כמנהגו של עולם והמנהג הנהוג, ובאשר כח מנהגו של עולם היה חזק בנפש הציורית של בצלאל אמר שהסדר הנכון הוא אמנם בכל דבר כפי מנהגו של עולם, שאדם כונה כית ואח"כ מכנים לתוכו כלים. ואנו כיון שאנו עסוקים ע"פ ציווי המקום ב"ה בדרכי ההרגש והציור ראוי לנו להשוות את הנהגתנו למנהגו של עולם, שהוא החק הכללי השורר בחכמת הציור. וע"ז א"ל משה: כצל אל היית וידעת, שאמנם אורו של מקום ב"ה הוא החכמה העליונה והצדק המוחלט, אבל גם הרגש הטבעי של הנפש הזכה, המבורכה בחכמה של חושב מחשבות וכל מלאכת חרש וחושב הוא בערך הצל אל האור, שעם שניהם יחד יושלם כח הראות וכללות מראות הנמצאים. ע"כ בצלאל ע"ש חכמתו המיוחדת לו ההרגשית, שתוכל להרגיש בחזקה את המציאות כמו שהיא, שהוא כשבא בתכלית שלמותו עם ברכת אלהים של "ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת", הוא מתלונן בצל-אל שהוא קרוב למעלת הנבואה שנושאה היא החכמה האלהית שהיא דבר ד' אור-אל "פתח דברך יאיר", והסכים לו משה, באשר הרגש הטבעי הוא הכח האלהי שעל ידו תתגלה החכמה האלהית ביצירת נפש האדם ההרגשית ע"פ תכונתה האמתית.